

OVER KUNSTEDUCATIE

EXPERT TALK MET JOKE SCHRAUWEN – 20 APR 2024

Joke heeft een dubbele rol als kunsteducator en beleidsmedewerker in diverse Antwerpse academies. Haar expertise ligt in het onderwijzen van kunstfilosofie. Tijdens ons gesprek duiken we diep in de methodiek van kunsteducatie, waarbij het accent ligt op het laten beleven en interpreteren van kunstwerken door de deelnemers zelf, in plaats van het verstrekken van traditionele kunsthistorische informatie. Joke benadrukt het belang van empowerment van de deelnemers, waarbij zij worden aangemoedigd om zelf informatie en betekenis uit kunstwerken te halen.

Joke vertelt hoe mensen in haar les zich vaak onzeker voelen in relatie tot kunst en hoe ze worden aangemoedigd om hun eigen interpretaties en gevoelens te uiten. Er wordt gesproken over het belang van het erkennen van persoonlijke ervaringen en gevoelens bij het bekijken van kunstwerken, en hoe dit kan bijdragen aan een diepere verbinding met kunst.

Ze legt uit hoe ze, in haar rondleidingen, bij het introduceren van kunstwerken eerst een beetje context biedt om basisbegrippen te verduidelijken, maar daarna de deelnemers vrij laat om hun eigen interpretaties te delen. Het vermijden van de valkuil van 'expertkennis', waarbij mensen denken dat ze niets weten en afhankelijk zijn van anderen om hen te vertellen wat ze moeten denken, is voor haar van essentieel belang.

Wanneer ik me afvraag hoe deze methodiek zou kunnen worden toegepast in musea en wie de doelgroepen zouden kunnen zijn, wijst Joke op geïnteresseerde groepen, zoals degenen die al deelnemen aan activiteiten zoals yoga, slow focus, mindfulness in het museum. Ze benadrukt het belang van vrijwilligheid als voorwaarde voor deelname, omdat dit de openheid van de deelnemers bevordert. Het ontbreken van vrijwilligheid kan een aanzienlijke hindernis vormen, met name bij schoolgroepen zoals zestienjarigen, waarbij de mate van vrijwilligheid niet vanzelfsprekend is.

We bespreken de arbeidsintensieve aard van de methode en de uitdagingen die musea kunnen tegenkomen bij de implementatie ervan, evenals de kwestie van exclusiviteit versus inclusiviteit en de noodzaak om kunsteducatie toegankelijk te houden voor een breed publiek.

Het gesprek gaat verder over de vraag of de methodiek voldoende kunsteducatief is. Joke benadrukt dat het centraal stellen van de kunst en het stimuleren van interpretatie en introspectie zeker bijdragen aan kunsteducatie. Ik uit opnieuw mijn twijfels over het toevoegen van traditionele kunsthistorische informatie aan de methode, omdat ik geloof dat alles wat de deelnemers zien, voelen en beleven, op zichzelf waardevol is. Ik erken echter dat mijn aanpak niet traditioneel is wanneer ik niet de gebruikelijke kunsthistorische context bied. Deze afwijking roept vragen op over de effectiviteit en relevantie van mijn methodiek, vooral in vergelijking met meer conventionele benaderingen. Met mijn methodiek situeer ik me in de constructivistische pedagogie, met het risico van in de 'pretpedagogie' terecht te komen. De methode maakt echter verschillende benaderingen en interpretaties mogelijk, afhankelijk van de behoeften en voorkeuren van de deelnemers, en dat verdere onderzoek naar de effecten van het al dan niet toevoegen van kunsthistorische kennis zinvol zou zijn. Joke moedigt me aan om me te blijven richten op mijn methodiek en de positieve effecten ervan te benadrukken, zoals het versterken van de emotionele en relationele ervaringen van de bezoekers.

Joke geeft het advies om de begeleider aan het einde toch even de rol van expert te laten opnemen, wanneer je aan het eind van een check-in of een check-out alle sentimenten die gezegd zijn nog eens even naast elkaar legt. Als je dat terug doet, maar dan gekoppeld aan het historische kader, dan heb je ook net die bekrachtiging meegegeven van: wat wij hier gezegd en gezien hebben doet ertoe. Je zou het kunnen verankeren door gewoon nog eens samen te vatten wat er gezegd is in de groep, maar het toch niet te gaan situeren in de tijd. Het belangrijkste is dat iedereen zich extra gehoord voelt. Dat geeft een extra betekenislaag aan het moment omdat dat gewoon nog eens alles samenvat en verankert. Door daar dan een klein beetje (maar echt heel summier) die kunsthistorische situering bij te doen, voeg je wel toe dat wat ze gezien hebben klopt. Daar zit die empowerment wel in; dat wat ze gezegd hebben, kunsthistorisch ook relevant is. Om dat vertrouwen te bekrachtigen is het ook belangrijk om iets mee te geven over de context buiten hun eigen beleving.

We onderzoeken ook hoe kunstervaring en kunsteducatie in musea kunnen worden verbeterd, vooral met betrekking tot het ervaringsgerichte aspect. Joke vertelt uit ervaring dat veel musea nog steeds traditionele, op kennisoverdracht gerichte rondleidingen aanbieden, waarbij gidsen feiten en historische context benadrukken. Er is echter een opkomende trend naar meer ervaringsgerichte benaderingen, waarbij kunsteducatieteams en kunstenaars nieuwe methoden ontwikkelen om bezoekers actiever bij de kunst te betrekken. Ze wijst op een opkomende trend naar meer ervaringsgerichte benaderingen, waarbij kunsteducatieteams en kunstenaars nieuwe methoden ontwikkelen om bezoekers actiever bij de kunst te betrekken. In dit verband halen we de tentoonstelling van Jef Verheyen aan, in het KMSKA, als voorbeeld van hoe musea ervaringsgericht te werk gaan met hun bezoekers.

Het gesprek eindigt met het besef dat er een verschuiving gaande is in de museumwereld naar meer ervaringsgerichte benaderingen, maar dat deze verandering niet altijd even vlot verloopt en soms botst met traditionele opvattingen en praktijken binnen musea. Er is de laatste jaren door musea veel meer ingezet op het ervaringsgerichte, en dat wordt vaak moeilijk gemaakt door curatoren die voornamelijk op het delen van kennis willen inzetten en kunsthistorische context.

Enkele quotes uit het gesprek:

"Ik merk dat volwassenen die terug moeten aanleren om hun informatie vanuit zichzelf uit te laten komen net omdat ons onderwijssysteem heel lang gefocust heeft op die expertkennis, maar evengoed de media, de kunstpers focust daarop. Jarenlang werd Jan Hoet zo naar voren geschoven als 'kunstpaus'. Het werd bijna een komische show. Dat is bijna een typeetje, iemand die van alles in kunst ziet dat een gewone sterveling daar niet in ziet, maar dat met zoveel

bravoure overbrengt. En sommige musea hebben dat nog altijd, dat die heel erg die expertkennis naar voren schuiven. Als je het MUHKA binnenkomt en je leest een zaaltekst, denk je: 'oei, ik ben dom, ik weet hier niks van'. En dat maakt dat het idee van 'kunst is moeilijk' in stand gehouden wordt. Moeilijk betekent: er zijn experts. Experts betekenen: ik weet zelf niets. Het belang van de methodiek is om daar tegenin te gaan."

"In de kunstwereld wordt connoiseurschap, en de expertise en de kennis extreem gewaardeerd, zoals in de opleidingen kunstwetenschappen. Die gaan op kennis, die gaan op vakspecialisme. Intussen zitten daar ook wel wat nuances in, maar allee, dat is heel lang zo gebleven. Ook de kunstpers, als je Glean magazine leest of als als ge in De Standaard de kunstbeurs volgt, dan zit dat eigenlijk altijd op: ik wéét heel veel. Een paar grote instellingen in België zijn nog altijd zo gestructureerd in hun communicatie: het MUHKA, niemand begrijpt daar iets van. Ik weet van mijzelf, ik heb vijf jaar kunstwetenschappen gestudeerd. Ik heb tien jaar op de universiteit gewerkt, ik heb een goede hersenpan, ik ken de kunstwereld, ik ben kunsteducator. Ja, ik weet meer dan de gemiddelde leek. Ik beheers die expertise en nog slagen die er mij in om mij dom te laten voelen. En als ik mij dom voel, voelt iedereen zich dom. En die houden die cultus van expertise en kennis en connoiseurschap in stand, waardoor dat ook heel veel mensen geremd zijn om nog te spreken over kunst. In mijn klasgroepen zie ik dat. Die eerste lessen: wie komt er het meest aan bod? Dat zijn zij die al het meest weten. Als ik een vraag stel, zijn er heel veel mensen timide om te antwoorden omdat ze denken: ik weet daar niks over. Dat komt maar gaandeweg dat ook mensen vanuit een minder grote kennis beginnen te spreken door echt iedere keer opnieuw heel open vragen te stellen. Zoals: wat gebeurt er hier op het werk? Wat zie ik? Wat voel ik? Klopt dit met hoe dat je dit...? En dat iedere keer opnieuw terugkomen en iedere keer alle stemmen aan bod laten komen. Door regelmatig kleine schrijfoefeningetjes te doen waarbij mensen al eens hun gedachten op papier zetten voordat ze klassikaal besproken worden en dat ze daar dus achter komen van: Ah, Maar ik dacht dus eigenlijk hetzelfde. Ik weet hier wél van alles over en dat ze zich zo erkend voelen in wat ze zien en wat ze ervaren. En daar gaat mijn lessen echt over. Om mensen die autonomie te geven, om die daar in te empoweren van: oké, wat ik zie doet er toe. En met wat ik zie en zeg, kom ik heel ver in de interpretatie van een kunstwerk. Voorbij dan: ik weet dat deze kunstenaar in die periode, in dat tijdvak, in die regio en de invloed door die en die en die is. Die informatie geef ik meestal nog wel ergens in het proces mee om ze ankerpunten te geven en die kennis ook wel wat uit te breiden. Maar het durven zeggen wat je ziet, wat je ervaart en wat je voelt en dat als waardevol en een deel van de interpretatie van het kunstwerk te laten zijn. Dat is iets wat heel weinig mensen is aangeleerd, net omdat ze vanuit dat heel cognitieve en kennisreproducerende hebben geleerd om naar kunst te kijken."

"Wat je eigenlijk met deze methodiek doet is: je leert mensen ook vaardigheden aan om kunst te begrijpen en dat zit hem dan vooral in de emotionele lagen, de relationele lagen in de kunstwerken, in het ervaren van beeldelementen. Dus door die ervaring gaan ze wel sterker, beter met meer bagage naar de andere werken kijken. En daar zit je kunsteducatieve winst: mensen een skillset te geven om naar kunst te kijken en de kunst te laten ervaren."

Wat neem ik mee uit dit gesprek?

- Overtuigd blijven van het belang van het laten beleven en interpreteren van kunstwerken door deelnemers zelf, in plaats van het aanbieden van traditionele kunsthistorische informatie. Het is belangrijk om deelnemers aan te moedigen om zelf informatie en betekenis uit kunstwerken te halen. Ik wil meer nadruk leggen op het empoweren van deelnemers in mijn kunsteducatieve praktijk. Het aanbieden van kunsthistorische info in mijn methodiek kan verder onderzocht worden in een volgende fase.
- Vrijwilligheid is een belangrijke voorwaarde is voor deelname aan deze activiteit, omdat dit de openheid van deelnemers bevordert.
- De opkomende trend naar meer ervaringsgerichte benaderingen in musea.
- De arbeids/kostenintensiteit van de methode. Het vraagt enerzijds veel qua concentratie van de gids. Anderzijds is de grootte van de groep belangrijk bij dit soort dingen om iedereen aan het woord te laten. Daarom is het een kostenintensieve workshop die niet veel musea gegeven is. Dat is ook een risico aan deze methodiek.
- Het verankeren van de beleving van de deelnemers aan het einde van de methodiek
- De onderzoeksvraag over kunstbeleving herformuleren.
- Verschillende soorten bezoekersprofielen

Wat laat ik los na dit gesprek?

- Alle andere mogelijke onderzoeksvragen die mogelijks uit dit onderzoek zouden kunnen voortkomen. Bvb: onderzoek naar welke relatie mensen dan juist hebben opgebouwd met het kunstwerk. Dat is een ander onderzoek. Dat heb ik nu niet kunnen meten. Ook of je het werk onthouden hebt of niet, is niet de juiste vraag. Want ook dat is weer een apart onderzoek, dat ik nu niet heb kunnen meten. Het zou een vergelijkende studie met andere onderwerpen kunnen zijn.